

Галина Сазоненко,

кандидат педагогічних наук,
директор Українського гуманітарного ліцею
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
(м. Київ, Україна)

Galina Sazonenko,

candidate of pedagogical sciences,
Director of the Ukrainian Humanities Lyceum
of Taras Shevchenko National University of Kyiv
(Kyiv, Ukraine)
uhl-edu@ukr.net

Катерина Журба,

доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
головний співробітник лабораторії морального,
громадянського та міжкультурного виховання,
Інститут проблем виховання НАПН України.
(м. Київ, Україна)

Katerina Zhurba,

Doctor of pedagogical sciences,
Senior Researcher, Chief Research Fellow,
laboratories for moral, civic and intercultural education,
Institute of Problems on Education of the National
Academy of Educational Sciences of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)
katjachiginceva@meta.ua
ORCID ID 0000-0002-3854-4033

Наталія Нестеренко,

заступник директора з виховної роботи
Українського гуманітарного ліцею Київського
національного університету імені Тараса Шевченка
(м. Київ, Україна)

Natalia Nesterenko,

deputy director of educational work of the Ukrainian
Humanities Lyceum of Taras Shevchenko National
University
nn_2010@ukr.net

УДК 37.017.4:[159.923-076.23]

ГРОМАДЯНСЬКІСТЬ – ЧИННИК РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В АКМЕОЛОГІЧНОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНСЬКОГО ГУМАНІТАРНОГО ЛІЦЕЮ КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Анотація. У статті висвітлено особливості національного та громадянського виховання особистості в акмеологічному просторі Українського гуманітарного ліцею Київського національного університету імені Тараса

Шевченка, що ґрунтується на гуманістично орієнтованій розвивальній моделі виховання духовної особистості І. Беґа і включає суб'єкт-суб'єктну і соціально-педагогічну стратегії. Метою статті є висвітлення особливостей виховання громадянськості зростаючої особистості в акмеологічному просторі Українського гуманітарного ліцею Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Дослідження базується на досвіді України, США, Великої Британії, Японії. У контексті дослідження розкрито особистісну, моральну, соціальну та духовну зрілість; структурні компоненти акмеологічної зрілості, модель педагога-акмеолога. У статті наводяться результати діагностувального зрізу та розкриваються педагогічні умови і зміст виховної діяльності Українського гуманітарного ліцею Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Ключові слова: Український гуманітарний ліцей Київського національного університету імені Тараса Шевченка, акмеологічний простір, гуманістично орієнтована розвивальна модель виховання духовної особистості І.Беґа, модель педагога-акмеолога.

CIVICISM IS THE FACTOR OF THE DEVELOPMENT OF THE PERSONALITY IN THE AKMEOLOGICAL AREA OF THE UKRAINIAN HUMANITARIAN LYCEUM OF THE KYIV NATIONAL UNIVERSITY NAMED AFTER TARAS SHEVCHENKO

Abstract. The article highlights the peculiarities of national and civic education of the growing personality in the acmeological space of the Ukrainian Humanities Lyceum of Taras Shevchenko National University of Kyiv, which relies on a humanist-oriented developmental model for the education of I. Bech's as spiritual personality and includes subject-subjective and socio-pedagogical strategies. The purpose of the research is to study the peculiarities of educating the citizenship of a growing personality in the acmeological space of the Ukrainian Humanities Lyceum of Kyiv National University Taras Shevchenko. To achieve the goal used methods of analysis, comparison, survey, generalization. The role of education is decisive in the processes of formation and development of the Ukrainian state and nation-building, attitude to man as the highest value, preservation and development of spirituality, national culture. The purpose of educating students in citizenship is the development of responsible citizenship and a high sense of value, which is manifested in the value attitude of students of the Ukrainian Humanities Lyceum of Taras Shevchenko National University of Kyiv to the state, Ukraine and himself. The study is based on the experience of the U.S., the UK, Japan and Ukraine. The acmeological space of the Lyceum provides pedagogical support for the pupils in order to achieve the highest results in various activities; taking into account the individual characteristics and the pace of individual development of each student; encouragement of achievement and self-development of pupils; creating opportunities for a wide variety of activities for all participants of the teaching process; transformation of the educational institution into a zone of psychological comfort. In this study the personal, moral, social and spiritual maturity; structural components of acmeological maturity, the model of the teacher-acmeologist are revealed. The dimension of spirituality of a citizen of Ukraine is national self-identification, which is embodied in feelings-values - "I-Ukrainian" - "We-Ukrainians". The main tasks of the acmeological space of the lyceum are: actualization of creativity and joint life of all participants in the educational process, determination of the purpose of life and life priorities; teaching the art of living; formation of an independent personality that is able to make decisions and take responsibility for them, the formation of a mature intellectual and spiritual attitude to life. The article presents the results of the diagnostic section and reveals the pedagogical conditions and content of the educational work of the Ukrainian Humanities Lyceum of Taras Shevchenko National University of Kyiv. The teaching staff developed and implemented pedagogical conditions for the education of citizenship of the individual in the acme space of the Ukrainian Humanitarian Lyceum of Kyiv National University. Taras Shevchenko.

Keywords: Ukrainian Humanities Lyceum of Taras Shevchenko National University of Kyiv, acmeological space, humanist-oriented developmental model of spiritual education of I. Beh, model of the teacher-acmeologist.

ВСТУП

Постановка проблеми. Система освіти – найважливіший складник інфраструктури суспільства, що значною мірою визначає стан і перспективи розвитку всіх сфер життєдіяльності держави та її безпеки. Роль освіти є визначальною у процесах становлення й розвитку Української держави та націєтворення, ставленні до людини як найвищої цінності, збереженні й розвитку духовності, національної культури. А отже, ефективний розвиток суспільства може бути забезпечений лише за наявності високого інтелектуального і духовного потенціалу нації, тому всебічна й гармонійна особистість з розвиненими моральними якостями, високим рівнем національної свідомості здатна до самоактуалізації, творчого сприйняття світу. Саме життєво компетентна особистість є метою цивілізованого суспільства III тисячоліття.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Виховання громадянськості завжди перебувало у сфері зацікавлені науковців. Важливим підґрунтям для досліджень проблеми національно-патріотичного виховання слугували ідеї М. Драгоманова, П. Куліша, Г. Сковороди, І. Франка, П. Юркевича, Т. Шевченка, які зосереджували увагу на проблемах духовності народу, національної освіти, культури, мови. У психологічному дискурсі висвітлювалися різні складники формування громадянськості (Г. Балл, І. Беґ, М. Боришевський та ін.). У педагогіці різні аспекти виховання громадянськості досліджували П. Вербицька, П. Кендзьор, К. Чорна, творення виховного акмеологічного простору – В. Андрущенко, О. Дубасенюк, І. Зязюн, С. Пальчевський, Г. Сазоненко.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета дослідження полягає у висвітленні особливостей виховання громадянськості зростаючої особистості в акмеологічному просторі Українського гуманітарного ліцею Київського національного університету ім. Тараса Шевченка.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для досягнення мети використано методи аналізу, порівняння, опитування, узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сучасні зміни в загальній середній освіті – це проектування майбутнього нашої країни, де головний пріоритет – ЛЮДИНА – УКРАЇНЕЦЬ – ГРОМАДЯНИН СВОЄЇ ДЕРЖАВИ. А тому значення громадянськості як чинника розвитку особистості особливо зростає у наш час, коли Україна знову виборює своє право на суверенність і територіальну цілісність.

Метою виховання громадянськості у школярів є розвиток відповідального громадянства та високо смислового почуття-цінності, що виявляється у ціннісному ставленні вихованців Українського гуманітарного ліцею Київського національного університету імені Тараса Шевченка до держави, України і самого себе. У своїй роботі ми орієнтуємося на гуманістично орієнтовану розвивальну модель виховання духовної особистості І. Беха.ака модель передбачає впровадження двох стратегій: «1) Суб'єкт-суб'єктна стратегія реалізується у формі смислоактуалізуючого діалогу, який спрямовує виховання до його Я-духовного; 2) Соціально-педагогічна стратегія здійснюється у формі виховних просторів як відповідних проєктів» (Бех І., 2015, с.521).

Базовими складниками виховання громадянськості, за І. Бехом, є любов до народу, держави, Батьківщини та діяльна відданість їм, суспільно значуща цілеспрямованість, моральна стійкість, готовність до самопожертви, почуття власної гідності (Бех І., 2015, с.522). Ефективність виховного процесу навчального закладу базується на компаративному аналізі педагогічних систем України та інших країн, що дає можливість виявити пріоритети в громадянському вихованні сучасної молоді.

США. Визнаними в Америці за останні десятиліття є холистичні програми(концепція виховання через поєднання фізичного, естетичного, інформаційного, емоційного та духовного) (Holistic education), спрямовані на формування цілісної особистості, спираючись на громадянські, моральні (біблійні) цінності та принципи).

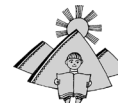
У низці програм, таких як «America 2000»: A National Education Strategy, U.S. Government Education Strategy on International Basic Education for Fiscal Years 2019-2023, USAID Education Strategy (America 2000,1991; U.S. Government, 2018; USAID Education, 2018), сформульовані пріоритетні цілі освіти і виховання, де особливий акцент зроблено на відповідальному громадянстві, а також описано 60 основних рис характеру, які варто формувати в дітей (чесність, цілісність, прямота, старанність, особиста відповідальність, відвага, стійкість, сталість, рішучість, наполегливість, співчуття, терпимість тощо). В основі цих програм бачення школи як центру, здатного впливати на розвиток цивілізованого суспільства.

Велика Британія. У доповідях Final report of the Commission on Assessment without Level (McIntoshi J., 2015) та Department for Education Consolidated annual report and accounts (Department for, 2019) наголошується на значущості освіти як чинника благополуччя нації, створення найоптимальніших умов для молоді, її розвитку і становлення, доступу малозабезпечених верств до освіти, з тим щоб молодь залишалася в країні, а не емігрувала. Водночас визначено принципи сучасної освіти, де велику увагу приділено школі, яка має виховувати такі цінності, як правдивість, повага до інших, почуття обов'язку стосовно суспільства, турбота про людей, культурна спадщина (музика, театр, живопис) тощо. Наголошується на важливості того, щоб діти росли громадянами демократичного суспільства, знали свої права й обов'язки та вміли користуватися ними.

Японія. У Законі про освіту (1997), Концепції виховання жителів Землі акцентується на тому, що на школу покладено місію формування нації, яка слідує ідеалам миру й людяності, ціннісного ставлення до природи, сповідує сімейні цінності (Outline of Education, 1989; Furuta H. & Osugi N., 2016). Виховання японських школярів здійснюється на основі національних цінностей. Підтвердженням цьому є запропонований Центральною радою з освіти «Опис ідеального японця» від 1996 р., де визначено 16 відповідних якостей, згрупованих за чотирма ознаками: якості персональні – бути вільним, самостійним, благочестивим; сімейні – відкритості, відпочинку, виховання, уміння перетворити свій дім на місце любові; суспільні – відданості роботі, сприяння добробуту суспільства, творчості, поваги до соціальних цінностей; громадянські – патріотизму, поваги до державної символіки, плекання національних якостей характеру (Кирда А., 2009, с.33), що знайшло підтвердження і в європейських дослідженнях (Gerhold P., 2013), де підкреслюються такі якості, як ввічливість, пунктуальність, доброта, працелюбність, колективізм японців.

Україна. Основні завдання виховання учнівської молоді відображено в Законі «Про освіту», Програмі «Нова українська школа» у поступі до цінностей (2019), Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді (2015), Концепції формування у підлітків національно-культурної ідентичності у загальноосвітніх навчальних закладах (2019), Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 – 2020 роки тощо, де характеризуються основні виклики в системі громадянського та національно-патріотичного виховання та пропонується розв'язання проблем на основі інноваційних підходів до виховання. Серед найважливіших завдань: формування національно-культурної ідентичності, громадянської компетентності, патріотизму. Школярі мають усвідомлювати свою належність до українського народу, бути підготовленими до життя та праці у світі, що змінюється; володіти демократичним світоглядом, шанобливо ставитися до національних святинь, української мови, історії, традицій.

Всесвітня рада товариств порівняльної педагогіки на основі аналізу глобалізаційних процесів визначила ієрархію цілей, завдань, пріоритетів виховання дітей та молоді, а також на основі загальнолюдських, фундаментальних цінностей, що є основою духовності (виховання персональних моральних якостей; толерантного ставлення до інших людей, рас, релігій; виховання співчуття й готовності допомогти іншим людям; виховання в ім'я миру), які є надзвичайно актуальними сьогодні.

Пріоритети виховання особистості

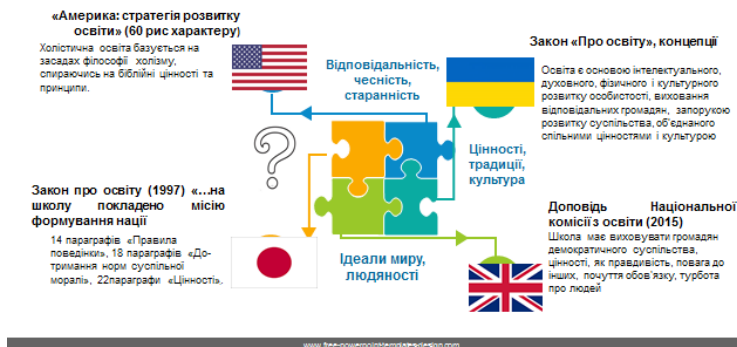

Рис. 1. Пріоритети виховання особистості в освіті різних країн

Український гуманітарний лицей Київського національного університету ім. Тараса Шевченка – заклад інноваційний, акмеологічний. Метою і кінцевим результатом виховання в лицей є цілісний розвиток компетентної, конкурентоспроможної, соціально і духовно зрілої особистості з чіткою громадянською і державотворчою позицією.

Акмеологічний простір лицю забезпечував: педагогічну підтримку і педагогічний супровід лицейців із метою досягнення ними найвищих результатів у різноманітній діяльності; урахування індивідуальних особливостей та темпу індивідуального розвитку кожної особистості; стимулювання досягнень та саморозвитку учнів лицю; створення можливостей широкого вибору різних видів діяльності для всіх учасників педагогічного процесу; перетворення навчального закладу в зону психологічного комфорту.

У центрі акмеологічного впливу лицейного простору – виховання майбутнього громадянина, духовно зрілої особистості. Зрілість (дорослість) – найтриваліший період онтогенезу, що характеризується тенденцією до досягнення найвищого розвитку духовних інтелектуальних і фізичних здібностей людської особистості. Духовна зрілість як структурний компонент особистості зрілості в акмеології передбачає формування і становлення високого рівня духовного та культурного розвитку, патріотизму, моральності, відповідальності, свободи. Виходячи з цього, особистісна зрілість визначається відповідальним ставленням до власного життя, адекватною самооцінкою, цілісним сприйманням власного Я. Моральна зрілість – виявляється у здатності брати на себе обов'язки і відповідальність, ухвалювати рішення і реалізовувати свої життєві плани, перспективи без сторонньої допомоги. Соціальна зрілість проявляється у здатності до успішної адаптації в соціальному середовищі згідно з його нормами та власними соціальними ролями, громадянською позицією.

Виміром духовності громадянина України є національна самоідентифікація, яка втілюється у почуттях-цінностях – «Я-Українець» – «Ми-Українці». Сутність цих почуттів-цінностей полягає у причетності особистості до своєї нації, до роду в широкому розумінні цього слова. Розуміння зазначених цінностей як системотвірних було покладено в основу діяльності педагогічного колективу, спрямованої на реалізацію Концепції національно-патріотичного виховання «Громадянин III тисячоліття» (Сазоненко Г. С. & Стрілько, В. В., 2015) у контексті розвитку духовної особистості і гідного громадянина України та Світу.

Основними завданнями акмеологічного простору лицю постають: актуалізація творчості та спільної життєдіяльності всіх учасників освітнього процесу, визначення мети життя і життєвих пріоритетів; навчання мистецтва життя; становлення самостійної особистості, яка вміє ухвалювати рішення і нести за них відповідальність, формування зрілого інтелектуального і духовного ставлення до життя.

Складниками моделі акмеовчителя/акмеовихователя (за Г.С. Сазоненко, І.Д. Бехом) є: духовність (духовна зрілість); цінності; компетентність; педагогічна культура; громадянськість; демократичність; професійне здоров'я; медіаосвіченість; конкурентоспроможність; ефективний менеджмент; високий рівень сформованості національної самосвідомості; особистісні якості: мобільність, комунікабельність, наполегливість; прагнення до постійного самовдосконалення, самоосвіти, саморозвитку; корпоративна культура.

Результати соціологічного опитування свідчать, що лицейці вважають, що в юнацтва потрібно виховувати такі цінності, як почуття власної гідності, прагнення до свободи, історичну пам'ять, активність у громадському житті. Більшість лицейців налаштовані патріотично та ідентифікують себе з українською нацією. Гордість за Україну як державу відчуває 99,2 % опитаних, вони вважають себе патріотами. Так, 81, 0% лицейців відзначають, що рівень їхнього патріотизму зріс у зв'язку з військовою агресією з боку РФ. Найбільш позитивні емоції в респондентів викликають Державний Гімн України, Державний Прапор України та вишиванка, яку діти назвали символом української душі. Так, 88,0% учнів підкреслили, що під час виконання національного гімну відчувають піднесення та єднання, 98,0% – гордість за Україну.

До того ж, виховний акмепростір – це результат конструктивної суб'єкт-суб'єктної взаємодії вчителів, дітей, батьків, випускників, державних та громадських діячів, що полягає в інтегрованому впливі на розвиток духовної зрілості особистості. Випускниками лицю було ініційовано проведення event-студій та уроків («Поетичне мистецтво» за участі Уляни Мовчан, випускниці лицю; уроки української літератури у форматі комплексної реп-

опери про роль української літератури в житті кожного з нас «Знай українське» за участі випускників ліцею Антона Криштопи та Артема Пушенка, студентів Київського національного університету імені Тараса Шевченка; «Про майбутнє думати потрібно вже сьогодні» за участі доктора відділу славистики та афілійованого лектора українських студій у Кембриджському університеті (Велика Британія) Богдана Токарського; урок української мови «Аналіз та читання тексту як складова ЗНО» за участі редакторки та журналістки Катерини Ятель та інші), які отримали високу оцінку учнів та педагогів.

Ураховуючи дані діагностувального зрізу, педагогічний колектив розробив та впровадив педагогічні умови виховання громадянськості особистості в акмепросторі Українського гуманітарного ліцею Київського національного університету ім. Тараса Шевченка.

Одним із головних імперативів ліцейного життя є «Особистість плекається особистістю». Ліцеїсти мали унікальну нагоду почути щире, мудре слово та настанови першого Президента незалежної України Леоніда Кравчука; Героя України Степана Хмари; ученого-українознавця, доктора філологічних наук, професора, засновника ліцею Петра Кононенка; голови ВУТ «Просвіта» ім. Т. Шевченка, письменника, поета, лауреата Державної премії України імені Т. Шевченка Павла Мовчана; доктора юридичних наук, професора, академіка Василя Костицького; народної артистки України, Героя України Ніни Матвієнко, української сучасної письменниці Ірен Роздобудько; голови правління громадської організації «Центр Громадянських Свобод», члена Консультативної ради при Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини Олександри Матвійчук; тележурналіста, ведучого телеканалу 112 Україна Олексія Ананова.

Виставки, що відбулися в Картинній галереї ліцею («З Україною в серці» художників переселенців із Донецька й Луганська; «Флора» художниці Ольги Гребенюк (м. Київ); фотовиставка «Промка» Олеся Кромпляса, випускника ліцею, фотокореспондента; «Мистецький світ ліцейної родини»-живопис ліцеїстів; «Світ який – мереживо казкове» Олени Вакулєнко (м. Харків), «За Україну, за її волю» Ореста Скопа) мали потужний виховний вплив на становлення духовної зрілості ліцеїстів.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, виховання громадянськості – це складне завдання, що перебуває у центрі уваги суспільства, батьків та педагогів. Тільки високодуховна і високоморальна людина може з повною віддачею працювати в ім'я блага і процвітання України. На цьому дослідження не вичерпує всіх аспектів виховання громадянськості учнів ліцеїв, перспективними є розроблення і впровадження сучасних виховних технологій, створення ресурсних центрів на базі навчального закладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- «America 2000»: A National Education Strategy. (1991). Cape outlook by Council American Private Education. (171),1-4.
- Furuta, H. & Osugi, N. (2016). Developing an inclusive education in Japan: The case of Yamaga City, Kumamoto. Bull.Fac.Educ. Kumamoto Univ. (№65), 139-144.
- Gerhold, P., (2013). The top 10 words to describe Japanese people (according to foreigners). Japan Today. Режим доступу: <https://japantoday.com/category/features/lifestyle/the-top-10-words-to-describe-japanese-people-according-to-foreigners>
- McIntosh, J. (2015). Access mode: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/483058/Commission_on_Assessment_Without_Levels_-_report.p.
- Outline of Education in Japan. (1989). Tokyo: Ministry of Education.
- U.S. Government Strategy on International Basic Education - Fiscal Years 2019-2013. (2018). Access mode: https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1865/USG-Education-Strategy_FY2019-2023_Final_Web.pdf.
- USAID Education Strategy Progress Report (2011-2017). (2018). Access mode: (https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1865/USAID_2018_Progress_Report_Web.pdf).
- Андрущенко, В. (2011). Філософія освіти XXI століття: пошуки пріоритетів. Філософія освіти. Київ: Київський університет, 6–12.
- Бех, І. Д. (2015). Вибрані наукові праці: у 2-х тт. Т.1. Виховання особистості. Київ-Чернівці: «Букрек».
- Бех, І.Д. & Журба, К.О. (2017). Концепція формування у підлітків національно-культурної ідентичності у загальноосвітніх навчальних закладах. Гірська школа українських Карпат, 16, 24-33.
- Бех, І.Д. & Чорна, К.І. (2014а). Концептуальні засади виховання моральної самосвідомості зростаючої особистості в позакласній діяльності загальноосвітніх навчальних закладів. Київ: ІПВ НАПН України.
- Бех, І. Д. & Чорна, К. І. (2014b). Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Київ: ІПВ НАПН України.
- Бех, І.Д., Алексєнко, Т.Ф., Кириленко С.В., Кириченко, С.В., Корецька, Л.В. Остапенко, О.І., Пруцакова, О.Л., Харченко, Н.В., Шкільна, І.М. & Журба, К.О. (2019). Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей. Київ: ІПВ НАПНУ.
- Богданова, І, Дідусь, Н., Курлянд, З. & Ломонова, М.(Упор.). (2000). Порівняльна педагогіка. (Навчальний посібник). Одеса : ПДПУ ім. К. Д. Ушинського.
- Ващенко, Г. (1994). Виховний ідеал. Полтава : Полтавський вісник.
- Денисюк, Ж. З. (2016). Масова культура і національно-культурна ідентичність в добу глобалізації. Монографія. Київ : НАКККіМ.
- Добровольська, О. (2015). Формування духовної компетентності учнів на основі християнських моральних цінностей. Педагогічні інновації, ідеї, реалії, перспективи: зб. наук. праць,1(14),104-110. (серія «Філософія»)
- Журба, К. О. (2017). Досвід виховання смисложиттєвих цінностей в учнів основної і старшої школи в США. Український педагогічний журнал, 3, 70-79.
- Зеленов, Є. А. (2018). Цифрове покоління: Ризики, переваги, засоби взаємодії. Духовність особистості: методологія, теорія і практика,5(86), 46-57.
- Кирда, А. Г. (2009). Особливості розвитку цілей в системі освіти Японії. Вісник Національного авіаційного університету, (№1), 30-35.

- Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. (2015). Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки України, (№ 8). 87–95.
- Основні засади та шляхи формування спільної ідентичності громадян України: Інформаційно-аналітичні матеріали до Круглого столу 12 квітня 2017 року. (2017). Київ: Центр Разумкова.
- Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 — 2020 роки: указ Президента України (13 жовтня 2015). (№ 580/2015). Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/5802015-19494>
- Сазоненко, Г. С. & Стрілько, В. В. (2015). Концепція національно-патріотичного виховання «Громадянин України III тисячоліття». Режим доступу: Режим доступу: https://don.kyivcity.gov.ua/done_img/f/patriotvih.pdf.
- Семків, І. І. (2013). Адаптація методики Ш. Шварца «Портрет цінностей». Практична психологія та соціальна робота, 1, 12-28.
- Стіллман, Д. & Стіллман, Й. (2019). Покоління Z на роботі. Харків: «Фабула».
- Терещенко, Ю. І. (1996). Україна і європейський світ. Київ: Перун.

REFERENCES

- «America 2000»: A National Education Strategy. (1991). Cape outlook by Council American Private Education. (171), 1-4.
- Furuta, H. & Osugi, N. (2016). Developing an inclusive education in Japan: The case of Yamaga City, Kumamoto. Bull. Fac. Educ. Kumamoto Univ. (№65), 139-144.
- Gerhold, P., (2013). The top 10 words to describe Japanese people (according to foreigners). Japan Today. Access mode: <https://japantoday.com/category/features/lifestyle/the-top-10-words-to-describe-japanese-people-according-to-foreigners>
- McIntosh, J. (2015). Final report of the Commission on Assessment without Level. Access mode: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/483058/Commission_on_Assessment_Without_Levels_-_report.p.
- Outline of Education in Japan. (1989). Tokyo: Ministry of Education.
- U.S. Government Strategy on International Basic Education - Fiscal Years 2019-2023. (2018). Access mode: https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1865/USG-Education-Strategy_FY2019-2023_Final_Web.pdf.
- USAID Education Strategy Progress Report (2011-2017). (2018). Access mode: (https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1865/USAID_2018_Progress_Report_Web.pdf).
- Andrushchenko, V. (2011). Filosofii osvity XXI stolittia: poshuky priorytetiv. In: Filosofii osvity. Kyiv: Kyivskiy universytet, 6–12.
- Bekh, I. D. (2015). Vybrani naukovy pratsi: u 2-kh tt. T.1. Vychovannia osobystosti. Kyiv-Chernivtsi: «Bukrek».
- Bekh, I. D. & Zhurba, K. O. (2017). Kontsepsiia formuvannia u pidlitkiv natsionalno-kulturnoi identychnosti u zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh. Hirska shkola ukrainskykh Karpat, (16), 24-33.
- Bekh, I. D. & Chorna, K. I. (2014a). Kontseptualni zasady vychovannia moralnoi samosvidomosti zrostaiuchoi osobystosti v pozaklasnii diialnosti zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv. Kyiv: IPV NAPN Ukrainy.
- Bekh, I. D. & Chorna, K. I. (2014b). Prohrama ukrainskoho patriotychnoho vychovannia ditei ta uchnivskoi molodi. Kyiv: IPV NAPN Ukrainy.
- Bekh, I. D., Aliksieienko, T. F., Kyrylenko S. V., Kyrychenko, S. V., Koretska, L. V., Ostapenko, O. I., Prutsakova, O. L., Kharchenko, N. V., Shkilna, I. M. & Zhurba, K. O. (2019). Prohrama «Nova ukrainska shkola» u postupi do tsinnosti. Kyiv: IPV NAPNU.
- Bohdanova, I., Didus, N., Kurland, Z. & Lomonova, M. (Upor.). (2000). Porivnialna pedahohika. (Navchalnyi posibnyk). Odesa : PDPU im. K. D. Ushynskoho.
- Vashchenko, H. (1994). Vychovnyi ideal. Poltava : Poltavskiy visnyk.
- Denysiuk, Zh. Z. (2016). Masova kultura i natsionalno-kulturna identychnist v dobu hlobalizatsii. Monohrafiia. Kyiv : NAKKIM.
- Dobrovolska, O. (2015). Formuvannia dukhovnoi kompetentnosti uchniv na osnovi khrystyianskykh moralnykh tsinnosti. Pedahohichni innovatsii, idei, realii, perspektivy: zb. nauk. prats, 1(14), 104-110. (seriia «Filosofiiia»)
- Zhurba, K. O. (2017). Dosvid vychovannia smyslozhytievkykh tsinnosti v uchniv osnovnoi i starshoi shkoly v SShA. Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal, 3, 70-79.
- Zelenov, Ye. A. (2018). Tsyfrove pokolinnia: Ryzky, perevahy, zasoby vzaiemodii. Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka, 5(86), 46-57.
- Kyrda, A. H. (2009). Osoblyvosti rozvytku tsilei v systemi osvity Yaponii. Visnyk Natsionalnogo aviatsiinoho universytetu, 1, 30-35.
- Kozlovets M. A., Kovtun N. M. (2010). Natsionalna identychnist v Ukraini v umovakh hlobalizatsii. (Monohrafiia). Kyiv : PARAPAN.
- Kontsepsiia natsionalno-patriotychnoho vychovannia ditei ta molodi. (2015). Informatsiinyi zbirnyk ta komententari Ministerstva osvity i nauky Ukrainy, (№ 8). 87–95.
- Osnovni zasady ta shliakhy formuvannia spilnoi identychnosti hromadian Ukrainy: Informatsiino-analitychni materialy do Kruhloho stolu 12 kvitnia 2017 roku. (2017). Kyiv: Tsentrazumkova.
- Pro Stratehiu natsionalno-patriotychnoho vychovannia ditei ta molodi na 2016 — 2020 roky: ukaz Prezidenta Ukrainy (13 zhovtnia 2015). (№ 580/2015). Rezhym dostupu: <https://www.president.gov.ua/documents/5802015-19494>
- Sazonenko, H. S. & Strilko, V. V. (2015). Kontsepsiia natsionalno-patriotychnoho vychovannia «Hromadianyn Ukrainy III tysiacholittia». Rezhym dostupu: Rezhym dostupu: https://don.kyivcity.gov.ua/done_img/f/patriotvih.pdf.
- Semkiv, I. I. (2013). Adaptatsiia metodyky Sh. Shvartsa «Portret tsinnosti». Praktychna psykhologhiia ta sotsialna robota, 1, 12-28.
- Stillman, D. & Stillman, Y. (2019). Pokolinnia Z na roboti. Kharkiv: «Fabula»
- Tereshchenko, Yu. I. (1996). Ukraina i yevropeyskyi svit. Kyiv: Perun.

Статтю подано до редколегії 10.01.2020 р.
Рекомендовано до друку 05.02.2020 р.